

TEISMO PRECEDENTAS LIETUVOS TEISĖS SISTEMOJE: 11 METŲ PATIRTIS IR SIŪLOMO TARĖJŲ INSTITUTO IŠŠŪKIAI

Ignas Vėgėlė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės institutas
Elektroninis paštas: ignas@vegele.lt

Laura Kazakevičiūtė

Advokatės Lauros Kazakevičiūtės kontora
Elektroninis paštas: kazakeviciute.l@gmail.com

Pateikta 2017 m. liepos 16 d., parengta spausdinti 2017 m. gruodžio 21 d.

DOI: 10.13165/JUR-17-24-2-03

Santrauka. Šiame straipsnyje analizuojama, kokia reikšmė ir paskirtis yra priskirta prieš dešimt metų Lietuvos teisėje įtvirtintai precedento doktrinai – ar precedentas gali būti aiškinamas ne tik kaip vienodos teismų praktikos formavimo, bet ir kaip kertinio, ES teisės bendrojo teisės principo ir iš teisinės valstybės principo kylančio pamatinio nacionalinės teisės principo – teisinio saugumo principo užtikrinimo priemonė. Straipsnyje taip pat ieškoma atsakymų į klausimus, ar precedento doktrina Lietuvoje veikia efektyviai, t. y. ar visuomet teismai tinkamai taiko precedentą, ar advokatas geba tinkamai identifikuoti precedentu sukurtą praktiką, taikytiną byloje, ar tinkamai veikia kasacija kaip patikros institutas, siekdamas nustatyti nukrypimą nuo precedentu suformuotos praktikos. Nagrinėjama ir tai, kaip šiuo metu Lietuvos teismuose siekiamas įvesti visuomenės tarėjų institutas gali lemti precedento doktriną ir ja laiduojamą teismų jurisprudencijos tęstinumą bei prognozuojamumą.

Reikšminiai žodžiai: precedento doktrina, teisinio saugumo principas, vienodos teismų praktikos formavimas, kasacija kaip patikros institutas, visuomeninių tarėjų institutas.

Įvadas

Prieš šiek tiek daugiau nei 11 metų – 2006 metais Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas atvėrė kelią oficialiosios teismo precedento doktrinos įtvirtinimui Lietuvoje, išaiškinęs, kad teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų byloje, yra saistomi savo pačių sukurtų precedentų – sprendimų analogiškose byloje. Pagal šį 2006 m. kovo 28 d. nutarimą konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja jurisprudencijos tęstinumą¹. Konstitucijoje įtvirtinta bendrosios kompetencijos ir specializuotų teismų instancinė sistema turi funkcionuoti taip, kad būtų sudarytos prielaidos formuoti vienodai (nuosekliai, neprieštaringai) teismų praktikai – būtent tokiai, kuri būtų grindžiama su Konstitucijoje įtvirtintais teisinės valstybės, teisingumo, asmenų lygybės teismui principais (bei kitais konstituciniais principais) neatskiriamai susijusia ir iš jų kylančia maksima, kad tokios pat (analogiškos) bylos turi būti sprendžiamos taip pat, t. y. jos turi būti sprendžiamos ne sukuriant naujus teismo precedentes, konkuruojančius su esamais, bet paisant jau įtvirtintų. Išties, nepaisant pasitaikančių kontraversiškų vertinimų, gyvoji teisė šalia pozityviosios teisės egzistuoja ne veltui – tokį poreikį lemia ne tik būtinybė kurti patikimą ir saugią teisinę sistemą, kurioje galima iš anksto prognozuoti teismų sprendimus, bet ir pasitaikantys įstatymų leidybos netobulumai, faktas, kad pozityvioji teisė neretai atsilieka nuo sparčiai besivystančių visuomenės santykių ir pan. Pastebėtina, kad teismo precedento reikšmė, jo taikymo ypatumai buvo gana plačiai analizuoti Lietuvos teisės literatūroje, pvz.: šią temą nagrinėjo V. Vasiliauskas², G. Lastauskienė ir H. Šinkūnas³; D. Ambrasienė ir S. Cirtautienė⁴, E. Baranauskas⁵, E. Kūris⁶, G. Sagatys⁷ ir kiti autoriai. Tarėjų institutas taip pat buvo ne kartą nagrinėtas Lietuvos autorių darbuose, pvz.: P. Ragausko, E. Kavoliūnaitės-Ragauskienės monografijoje „Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje“⁸ ir kt. Šiame straipsnyje teismo precedentą, o kartu visuomenės tarėjų institutą siekiama nagrinėti per teisinio saugumo principo prizmę.

- 1 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.
- 2 VASILIAUSKAS, V. Teisminio precedento reikšmė romanų-germanų teisinėje sistemoje. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2004.
- 3 LASTAUSKIENĖ, G., ŠINKŪNAS, H. Konsultacijos teisėjams kaip priemonė formuoti vienodą teismų praktiką: probleminiai aspektai. Teisė. 2007, 65.
- 4 AMBRASIENĖ, D., CIRTAUTIENĖ, S. The Role of Judicial Precedent in Judicial Practice of Lithuania. Jurisprudencija. 2009, 2 (116).
- 5 BARANAUSKAS, E. Ar teismui lengva išlikti tik interpretatoriumi? Jurisprudencija. 2009, 2 (116).
- 6 KŪRIS, E. Teismo precedentas kaip teisės šaltinis Lietuvoje: oficiali konstitucinė doktrina, teisinio mąstymo stereotipai ir kontrargumentai. Jurisprudencija. 2009, 2 (116).
- 7 SAGATYS, G. Teismo precedentas Lietuvoje: konstitucinė maksima ir jos įgyvendinimo problemos. Justitia, 2009, 2 (72).
- 8 RAGAUSKAS, P., KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, E., LANKAUSKAS M., LATVELĖ R.

Iš Lietuvos teismų jurisprudencijos ir teisės doktrinos žinoma, kad teismo precedentas yra pripažintas teisės šaltiniu – *auctoritate rationis*⁹, be to, teismo precedentas yra vienodos teismų praktikos formavimo priemonė, užtikrinanti teismų sprendimų prognozuojamumą, kuris savaime lemia teismų jurisprudencijos tęstinumą, būtina teisinėje valstybėje. Sutiktina su E. Baranausko nuomone, kad teismo precedentas nėra pirminis teisės šaltinis, o pats terminas „teismo precedentas“ bendrąja prasme turėtų būti suvokiamas kaip teismo sprendimas, esantis pavyzdžiu kitiems, nagrinėjantiems analogiškas ar iš esmės panašias bylas, teismams, pasiektas taikant teisės interpretacijos metodus¹⁰. Autoriai mano, kad precedentas ne tik padeda formuoti neprieštarinę, nuoseklią teismų praktiką, bet yra kertinio, ES teisės bendrojo teisės principo ir iš teisinės valstybės principo kylančio pamatinio nacionalinės teisės principo – teisinio saugumo principo – tinkamo taikymo sąlyga.

Siekiant atsakyti į šį klausimą, visų pirma bus siekiama atskleisti teisinio saugumo principo turinį aptariant pagrindinių šio principo aiškinimo koncepcijų teisės doktrinoje, ES teisėje ir nacionalinėje teisėje aspektus. Atsakius į šį klausimą, bus ieškoma atsakymų, ar precedento doktrina Lietuvoje veikia efektyviai, t. y. ar visuomet teismai tinkamai taiko precedentą, ar advokatas geba identifikuoti precedentu sukurtą praktiką, taikytiną byloje, ar tinkamai veikia kasacija kaip patikros institutas, siekiant nustatyti nukrypimą nuo precedentu suformuotos praktikos, kaip Lietuvoje siekiamas įvesti visuomenės tarėjų institutas lems precedento doktriną. Šiandieninėje teisinėje sistemoje tai yra itin aktualūs klausimai, nes neužtikrinus jurisprudencijos tęstinumo ir prognozuojamumo, nebūtų užtikrintas ir asmens pasitikėjimas valstybe bei teise, kurio reikalauja teisinio saugumo principas.

1. Precedento ir teisinio saugumo principo sąsajos

Teisinio saugumo principo samprata teisės doktrinoje, konstitucinėje jurisprudencijoje ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo jurisprudencijoje buvo plačiai nagrinėta Lietuvos teisės mokslo – šiomis temomis išsamius tyrimus atliko A. Samuilytė-Mamontovė,¹¹ S. Žaltauskaitė-Žalimienė¹² ir kiti autoriai. Remiantis teisės

Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2015.

- 9 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas. Valstybės žinios. 2007, Nr. 111-4549.
- 10 BARANAUSKAS, E. Ar teismui lengva išlikti tik interpretatoriumi? Jurisprudencija. 2009, 2 (116).
- 11 SAMUILYTĖ-MAMONTOVĖ, A. Europos Sąjungos direktyvų veikimas: teisinio saugumo principo užtikrinimo aspektai. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016.
- 12 ŽALTAUSKAITĖ-ŽALIMIENĖ, S. Teisinio saugumo principas ir Lietuvos Respublikos Konstitucija. Iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos dvidešimtmetis: patirtis ir iššūkiai: recenzuotų mokslinių straipsnių rinkinys. Sudarytojai E. Kūris ir E. Masnevaitė. Klaipėda: Lietuvos notarų rūmai, 2012, p. 136–155.

doktrina teisinio saugumo principas yra bendras visų teisės sistemų principas, apimantis šiuos elementus: teisės aiškumą, stabilumą, galėjimą įgyvendinti teises, teisės prieinamumą. Teisinio saugumo lūkestis reiškia kiekvieno subjekto teisę į teisinę apsaugą, o platesne prasme teisinis saugumas gali būti suprantamas kaip apimantis formalius ir materialius elementus. Pagal formalų teisinio saugumo aspektą teisės normos turi būti aiškios, kad galima būtų iš anksto nustatyti savo teises ir pareigas, o teismai turi vykdyti teisingumą priimdami motyvuotus sprendimus, kad asmenys galėtų racionaliai planuoti savo veiksmus. Materialus teisinio saugumo aspektas reiškia, kad nešališkas ir teisingas teismas turi taikyti leistinus teisės aiškinimo metodus, sprendimas turi būti priimamas remiantis faktais, argumentuotas ir priimtinas konkrečiu laiku konkrečioje visuomenėje¹³.

ES Teisingumo Teismo praktikoje teisinio saugumo principas yra suprantamas kaip „skėtinis“ principas, apimantis teisės akto negaliojimo atgaline data, įgytų teisių apsaugos ir teisėtų lūkesčių apsaugos principus. Pažymėtina, kad teisėtų lūkesčių apsaugos principas yra subjektyvusis teisinio saugumo principo aspektas. Tai yra, teisėtų lūkesčių apsaugos principas išvestinas iš teisinio saugumo principo, kuris reikalauja, kad ES teisės aktai asmenims būtų aiškūs, o jų taikymas – numatomas. ES Teisingumo Teismo praktikoje teisinio saugumo principas taip pat reiškia, kad ES teisės normos turi būti aiškios, tikslios, o jų pasekmės – nuspėjamos. ES teisės nuostata ir jos veikimas turi būti aiškūs, suprantamas, kad kiekvienas subjektas galėtų iš anksto nustatyti savo teises ir pareigas, tiksliai žinoti nustatytų teisių ir pareigų turinį ir atitinkamai imtis veiksmų¹⁴.

Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo jurisprudenciją¹⁵ teisinio saugumo principas yra vienas iš esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų. Jis reiškia valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti teisinių santykių subjektų teises, taip pat įgytas teises, gerbti teisėtus interesus bei teisėtus lūkesčius. Teisinio saugumo principo paskirtis yra laiduoti asmens pasitikėjimą savo valstybe ir teise. Įdomu tai, kad analizuodamas šį principą Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas išskyrė du aspektus. Pirma, teisinio saugumo imperatyvas suponuoja tam tikrus privalomus reikalavimus pačiam teisiniam reguliavimui (jis privalo būti aiškus ir darnus, teisės normos turi būti formuluojamos tiksliai, teisės norminiai aktai turi būti nustatyta tvarka paskelbiami ir t. t.). Vis dėlto, šio straipsnio prasme kur kas aktualesnis antrasis Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo išskirtas aspektas – teismas *expressis verbis* nurodė, kad pagal šį principą teisinį reguliavimą galima keisti tik laikantis iš anksto nustatytos tvarkos ir nepa-

13 SAMUILYTĖ-MAMONTOVĖ A. Europos Sąjungos direktyvų veikimas: teisinio saugumo principo užtikrinimo aspektai. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: MRU, 2016, p. 36–37.

14 *Ibid.* p. 40–42.

15 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas. Valstybės žinios. 2001, Nr. 62-2276.

žeidžiant Lietuvos Respublikos Konstitucijos principų ir normų, be to, šis principas reikalauja, kad būtų užtikrintas jurisprudencijos tęstinumas.

Apibendrinant aptartas teisinio saugumo principo aiškinimo koncepcijas, pastebėtina, kad tai yra sudėtinis principas, kurio vienas iš svarbiausių elementų yra stabilumo ir nuspėjamumo (numatomumo) užtikrinimas. O teismo precedento vienas iš svarbiausių elementų yra ne kas kita kaip teismų sprendimų prognozuojamumas ir jurisprudencijos tęstinumas. Akivaizdu, kad teisinio saugumo principu ir reikalavimu formuoti vienodą teismų praktiką siekiama užtikrinti tas pačias pamatines vertybes – teisinių santykių aiškumą, stabilumą ir numatomumą (prognozuojamumą) bei jais kuriamų asmens teisėtų lūkesčių apsaugą. Atsižvelgiant į tai, peršasi išvada, kad teisinio saugumo principo egzistavimas mūsų teisinėje valstybėje tam tikra prasme netgi lėmė teismo precedento kaip vienodos teismų praktikos formavimo priemonės įtvirtinimą.

2. Precedento kaip vienodos teismų praktikos formavimo priemonės taikymas Lietuvos teismuose

Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudenciją teismai, priimdami sprendimus atitinkamų kategorijų bylose, yra saistomi savo pačių sukurtų precedentų – sprendimų analogiškose bylose. Tačiau remtis teismų precedentais reikia itin apdairiai. Teismams sprendžiant bylas precedento galią turi tik tokie ankstesni teismų sprendimai, kurie buvo sukurti analogiškose bylose, t. y. precedentas taikomas tik tose bylose, kurių faktinės aplinkybės yra tapačios tos bylos, kurioje buvo sukurtas precedentas, faktinėms aplinkybėms arba labai panašios į jas ir kurioms turi būti taikoma ta pati teisė, kaip toje byloje, kurioje buvo sukurtas precedentas. Be to, turi būti atsižvelgiama į precedento sukūrimo laiką ir į kitus turinčius reikšmės veiksnius, kaip antai: į tai, ar atitinkamas precedentas atspindi susiformavusią teismų praktiką, ar yra pavienis atvejis; į sprendimo argumentacijos įtikinamumą; į sprendimą priėmusio teismo sudėtį (į tai, ar atitinkamą sprendimą priėmė vienas teisėjas, ar teisėjų kolegija, ar išplėstinė teisėjų kolegija, ar visa teismo (jo skyriaus) sudėtis); į tai, ar dėl ankstesnio teismo sprendimo buvo pareikšta teisėjų atskirųjų nuomonių; į galimus reikšmingus pokyčius (socialinius, ekonominius ir kt.), įvykusius priėmus atitinkamą precedento reikšmę turintį teismo sprendimą, ir kt.¹⁶

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, plėtodamas precedento taikymo taisykles, suformavo nuoseklią praktiką¹⁷, kurioje nustatytas nebaigtinis sąrašas kriterijų, ku-

16 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292; Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 24 d. nutarimas. Valstybės žinios. 2007, Nr. 111-4549.

17 Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gruodžio 8 d. nutartis civilinėje byloje *P. A. v. Kretingos 1-ojo notarų biuro notarė S. D. N.*, bylos Nr. 3K-3-552/2009; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų

riuos taikant gali būti sprendžiama, ar atitinkamu klausimu yra suformuota teismų praktika, ar turi būti remiamasi vienos ar kitos nutarties teiginiais: 1) ar skirtingose nutartyse pasisakyta dėl tų pačių teisės nuostatų; 2) ar tos pačios nuostatos taikomos esant tapačiam ginčo teisinio santykio teisiniam reglamentavimui; 3) ar visos galiojančios ir teisiškai reikšmingos teisės nuostatos analizuotos ir taikytos primant teismo sprendimą ar nutartį; 4) ar tokios nuostatos išsamiai analizuotos teismo motyvuose; 5) ar tokios nuostatos tinkamai pagrindžiamos teisės normų, teisės doktrinos ir teismų praktikos argumentais; 6) ar teisės nuostatos taikytos tokiomis pačiomis faktinėmis aplinkybėmis; 7) ar teismų sprendimų ar nutarčių teiginiai yra esminės, nusprendžiančios bylos baigtį pagal tas faktines aplinkybes išvados, ar yra tik motyvai, argumentai arba kitos tik papildomai vartojamos motyvavimo aplinkybės. Tokia gausybė teismų praktikos taikymo taisyklių verčia kelti klausimą, ar teismams visuomet pavyksta identifikuoti sukurtą praktiką ir ją tinkamai pritaikyti nagrinėjamoje byloje. Kitaip tariant, ar teismo precedentas kaip vienodos teismų praktikos formavimo, o kartu ir teisinio saugumo principo užtikrinimo priemonė yra visiškai efektyvi.

Bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų instancinės sistemos paskirtis yra sudaryti prielaidas aukštesnės instancijos teismuose ištaisyti bet kurias fakto (t. y. teisiškai reikšmingų faktų nustatymo ir vertinimo) ar bet kurias teisės (t. y. teisės taikymo) klaidas, kurias dėl kokių nors priežasčių gali padaryti žemesnės instancijos teismas, ir neleisti, kad kokioje nors teismų nagrinėtoje byloje būtų įvykdytas neteisingumas. Minėtas žemesnės instancijos teismų klaidų ištaisyimas ir su tuo susijęs kelio neteisingumui užkirtimas yra atitinkamos bylos šalių ir visuomenės apskritai pasitikėjimo ne tik atitinkamą bylą nagrinėjančiu teismu, bet ir visa teismų sistema būtinoji sąlyga¹⁸. Taigi, neminint konkrečių pavyzdžių, teismų instancinės sistemos paskirtis pati savaime liudija, kad žemesnės instancijos teismai neišvengia klaidų – tai savaime leidžia daryti prielaidą, kad teismams ne visuomet pavyksta tinkamai pritaikyti precedentu sukurtą praktiką. Vis dėlto, šiame straipsnyje būtų netikslinga aptarinėti atvejus, kai žemesnės instancijos teismai nukrypo nuo kasacinio suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos. Kur kas tikslingiau atskleisti tai, kaip teismo precedentą kaip vienodos teismų praktikos formavimo, o kartu ir teisinio saugumo principo užtikrinimo priemonę galima padaryti efektyvesnę.

Todėl reiktų atkreipti dėmesį į pastarųjų metų tendenciją, kai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškiai konstatuoja, kad konkrečioje nutartyje pateiktas išaiškinimas atitinka precedento taikymo kriterijus ir turi būti laikomas precedentu. Pa-

kolegijos 2010 m. gruodžio 20 d. nutartis civilinėje byloje *S. D. ir kt. v. V. D. ir kt.*, bylos Nr. 3K-7-385/2010; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. gegužės 2 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Amilista“ v. RŽŪB „Agrowill Žadžiūnai“*, bylos Nr. 3K-3-218/2012.

18 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas. Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.

vyzdžiui, praeitais metais žiniasklaidoje garsiai nuskambėjo ES Teisingumo Teismo sprendimas Litaksa byloje¹⁹, kurioje buvo išaiškinta, kad „vienkartinės įmokos“ sąvokos neatitinka draudimo įmoka, kurios dydis priklauso nuo to, ar apdrausta transporto priemonė bus naudojama tik valstybės narės, kurioje yra jos įprastinė buvimo vieta, teritorijoje, ar visoje Europos Sąjungos teritorijoje²⁰. Šis išaiškinimas iš esmės pakoregavo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo anksčiau suformuotą praktiką draudimo santykių srityje – 2015 m. gegužę kasacinis teismas, remdamasis aptariamu prejudiciniu sprendimu, išaiškino, kad ES teisė įpareigoja draudiką suteikti draudimo apsaugą be išlygų visoje ES, o draudimo įmokos dydis negali priklausyti nuo to, ar draudėjas naudosis draudimo suteikiama apsauga kitoje valstybėje narėje, todėl papildomos draudimo įmokos mokėjimas dėl apdraustos transporto priemonės naudojimo teritorijos pasikeitimo prieštarauja draudimo apsaugos visoje Europos Sąjungos teritorijoje galiojimo vienos (bendros) įmokos pagrindu nuostatom²¹. Įdomu tai, kad 2015 m. spalį kasacinis teismas, nagrinėdamas kitą (analogišką) bylą²², konstatavo, kad minėta 2015 m. gegužės mėn. kasacinio teismo priimta nutartis „*atitinka konstitucinės teismo precedento doktrinos kriterijus*“. Tokių pavyzdžių yra ir daugiau.

Štai 2015 m. spalio mėn. kasacinis teismas²³, nagrinėdamas bylą dėl sutuoktinių pareigos informuoti kreditorius apie santuokos nutraukimo bei turto dalybų procesą ir kreditorių teisių apsaugos, pažymėjo, kad šiuo klausimu kasacinis teismas yra priėmęs ne vieną nutartį²⁴, kurių dalis dėl kreditorių teisių apsaugos ir sutuoktinių pareigos informuoti kreditorius apie santuokos nutraukimo ir turto dalybų procesą „*atitinka konstitucinės teismo precedento doktrinos kriterijus*“.

Manytina, kad aptarta tendencija, kai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškiai identifikuoja, kuriose jo nutartyse pateikti išaiškinimai atitinka konstitucinės teismo precedento doktrinos kriterijus, yra ištis sveikintina. Žinoma, nederėtų pamiršti,

19 Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2015 m. kovo 26 d. sprendimas byloje C-556/13, *BTA Insurance Company SE v UAB „Litaksa“*.

20 Šis išaiškinimas buvo pateiktas dėl 1990 m. gegužės 14 d. Trečiosios Tarybos direktyvos 90/232/EEB dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, suderinimo, iš dalies pakeistos 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/14/EB, 2 straipsnio.

21 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėtinės teisėjų kolegijos 2015 m. gegužės mėn. 29 d. nutartis civilinėje byloje *BTA Insurance Company SE filialas Lietuvoje v. UAB „Litaksa“*, bylos Nr. 3K-7-334-687/2015.

22 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Lietuvos draudimas“ v. A.S.*, bylos Nr. 3K-3-489-969/2015.

23 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. spalio 9 d. nutartis civilinėje byloje *pagal pareiškėjų V. S. ir B. D. prašymą*, bylos Nr. 3K-3-514-684/2015.

24 Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje *BUAB „Plastineta“ v. V. A., L. A.*, bylos Nr. 3K-3-58-218/2015; 2014 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje *pagal S. R. prašymą*, bylos Nr. 3K-3-445/2014; 2014 m. sausio 14 d. nutartis civilinėje byloje *pareiškėjo AB „Swedbank“ prašymą*, bylos Nr. 3K-3-140/2014.

kad teismų precedentų, kaip teisės šaltinių, reikšmės negalima pervertinti, juo labiau suabsoliutinti. Vis dėlto, aiškus precedentų identifikavimas prisideda prie tinkamo teisinio saugumo principo įgyvendinimo, leisdamas kurti patikimesnę, saugesnę teisinę sistemą ir užtikrindamas maksimalų teismų sprendimų prognozuojamumą, kylantį iš reikalavimo formuoti vienodą teismų praktiką. Tokiu būdu teisinio ginčo šalys gali iš anksto numatyti savo veiksmų pasekmes, o kilus ginčui – prognozuoti jo baigtį. Prie teisinės sistemos efektyvumo stiprinimo tai gali prisidėti pačiomis įvairiosiomis formomis, pvz.: aiškus precedentų identifikavimas net gali sumažinti teismų darbo krūvį, nes advokatas, tiksliai žinodamas, kad konkrečiu klausimu yra sukurtas precedentas, analogiškoje byloje nerekomenduotų savo klientui bylinėtis, jei minėtasis precedentas yra jam nepalankus.

Verta paminėti, kad Lietuvos Respublikos Teismų įstatymas²⁵ įtvirtina, kad plėtodamas ir užtikrindamas vienodą teisės aiškinimą ir taikymą atitinkamai bendrosios kompetencijos ir administraciniuose teismuose, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas analizuoja nacionalinių, Europos Sąjungos ir tarptautinių teismų praktiką, kitus teisės šaltinius, rengia teismų praktikos apibendrinimus ir apžvalgas. Atsižvelgiant į tai, kyla klausimas, ar precedentų identifikavimas gali vykti ne tik nagrinėjant konkrečias bylas – ar tai gali būti daroma ir kitais būdais, pvz., rengiant atitinkamas precedentų apžvalgas.

Atsakant į šį klausimą, svarbu pažymėti, kad precedentų identifikavimas yra ne kas kita, kaip vienodos (nuoseklios, neprieštaringos) teismų praktikos formavimo sąlyga, o pagal konstitucinę doktriną teismų praktika formuojama tik teismams patiems sprendžiant bylas. Be to, Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo jurisprudencijoje²⁶ yra pažymėta, kad aukštesnės instancijos teismai negali kištis į žemesnės instancijos teismų nagrinėjamas bylas ir teikti jiems kokių nors privalomų ar rekomendacinio pobūdžio nurodymų, kaip turi būti sprendžiamos atitinkamos bylos ir pan. Tokie nurodymai (nesvarbu, privalomi ar rekomendacinio pobūdžio) Konstitucijos atžvilgiu būtų vertintini kaip atitinkamų teismų (teisėjų) veikimas *ultra vires*. Taigi abejotina, ar precedentų identifikavimas kitomis formomis (ne sprendžiant atitinkamas bylas) būtų suderinamas su konstituciniu imperatyvu, kad teismų praktika formuojama tik teismams sprendžiant bylas, t. y. vykdamas teisingumą, o ne teikiant rekomendacijas ar konsultacijas.

Toliau tikslinga aptarti ir kitą klausimą – ar būtina tobulinti kasacijos mechanizmą kaip patikros institutą, siekiant nustatyti nukrypimą nuo precedentu suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos.

25 Atitinkamai Lietuvos Respublikos teismų įstatymo (Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851) 23 straipsnio 4 dalis ir 31 straipsnio 4 dalis.

26 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo mėn. 28 d. nutarimas. Valstybės žinios. 2006, Nr. 36-1292.

3. Kasacijos kaip patikros instituto efektyvumas

Kalbant apie kasaciją kaip apie patikros institutą, visų pirma, svarbu tai, kad iš esmės visa įrodinėjimo našta dėl to, kad buvo nukrypta nuo kasacinio teismo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos, tenka kasatoriui. Remiantis kasacinio teismo paruoštomis kasacinio skundo ruošimo rekomendacijomis²⁷, kai kasacinis skundas paduodamas tuo pagrindu, kad teismas skundžiamame sprendime (nutartyje) nukrypo nuo kasacinio teismo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos (CPK 346 str. 2 d. 2 p.), kyla poreikis pateikti argumentus, patvirtinančius, kad praktika tam tikru klausimu yra suformuota, o kasacinio teismo bylos (-ų), kuria (-iomis) remiamasi, ir bylos, kurioje paduodamas kasacinis skundas, esminės teisiškai reikšmingos aplinkybės yra analogiškos arba labai panašios. Tokiame kasaciniame skunde patartina labai aiškiai identifikuoti (pvz., nurodant paskelbimo datą ir numerį) vieną ar kelias (taigi, nebūtinai visas, o tik aktualiausias, svarbiausias) kasacinio teismo nutartis ir jose suformuluotą konkrečią kasacinio teismo teisės aiškinimo ir taikymo taisyklę, nuo kurios nukrypo bylą nagrinėję teismai.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra papildomai išskyręs kelis aspektus, kurie svarbūs procesiniame dokumente nurodant, jog teismai nukrypo nuo suformuotos kasacinio teismo praktikos: 1) turi būti tokio paties pobūdžio bylos ir 2) nepakanka vienos kasacinio teismo nutarties²⁸. Pirmasis aspektas – tokio paties pobūdžio byla – neturi būti suprantama kaip pasisakymas dėl tos pat teisės normos ar jos nuostatos aiškinimo, vertinimo ar taikymo – tos pačios normos taikymo aplinkybės taip pat turi būti analogiškos. Antrasis aspektas – kad nepakanka vienos kasacinio teismo nutarties – yra naudojamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje²⁹, kurioje pasisakoma, kad remiantis teismų praktika, nepakanka nurodyti kaip precedentą vieną ar kelis teismų sprendimus tokio paties pobūdžio byloje, tačiau būtina analizuoti kuo daugiau praktikos analogiškose byloje pavyzdžių.

Kasacinio teismo praktikoje³⁰ laikomasi pozicijos, kad nukrypimas nuo kasacinio teismo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos yra grindžiamas analizuojant apskūstuose teismų sprendimuose išdėstytus teisinius motyvus ir juos lyginant su kasacinio teismo suformuota teisės taikymo ir aiškinimo praktika. Pažymėtina,

27 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo rekomendacijos asmenims, paduodantiems kasacinį skundą civilinėje byloje [interaktyvus]. [žiūrėta 2016-10-13]. <http://www.lat.lt/lt/paslaugos/rekomendacijos-paduodantiems-kasacinius-skundus_154.html>.

28 Pvz.: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. gruodžio 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Beltateksas“ v. UAB „Sarteksas“ ir kt., bylos Nr. 3K-3-534/2007.

29 Pvz.: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. spalio 8 d. nutartis civilinėje byloje V. M. v. I. M., UADB „Ergo Lietuva“, bylos Nr. 3K-3-364/2007.

30 Pvz.: Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje V. V. v. V. V., bylos Nr. 3K-3-443/2010.

kad kasacinio nagrinėjimo dalykas yra kasatoriaus kasaciniame skunde nurodyti motyvuoti kasacijos pagrindai. Kai kasatorius kasaciniame skunde nurodo kasacijos pagrindą, tačiau nepateikia jį patvirtinančių teisinių argumentų, arba pateikia atitinkamus argumentus, tačiau jų nesieja su konkrečiu kasacijos pagrindu, kasacinis skundas laikytinas netinkamai motyvuotu ir neatitinkančiu CPK 347 straipsnio 1 dalies 3 punkto reikalavimų. Kasacinio teismo teisėjų atrankos kolegijos padarytas kasacinio skundo apibendrintas vertinimas (kaip atitinkančio įstatymo reikalavimus) ne visada praktikoje reiškia, kad kiekvienas skundo argumentas ar jų grupė atitinka įstatymo nustatytus reikalavimus. Detalų skundo argumentų vertinimą atlieka bylą kasacine tvarka nagrinėjanti teisėjų kolegija. Taigi, jei kasatorius netinkamai įvykdo jam tenkančią pareigą įrodyti nukrypimą nuo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos, tuomet kasacinis teismas, nagrinėdamas bylą, atitinkamos kasacinio skundo dalies išvis nevertina. Pavyzdžių, kai kasaciniame skunde netinkamai pagrindžiamas nukrypimas nuo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos, yra išties daug.

Vienoje byloje³¹ kasatorius teigė, kad apeliacinės instancijos teismas nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamos praktikos dėl to, kas laikytina šiurkščiu darbo drausmės pažeidimu, tačiau atitinkamoje kasacinio skundo dalyje kasatorius paminėjo vienintelę kasacinio teismo nutartį ir nenurodė nė vieno argumento dėl konkretaus nukrypimo nuo šioje nutartyje suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos, t. y. kasaciniame skunde kasatorius kėlė tik retorinio pobūdžio klausimus. Taigi kasacinis teismas turėjo pagrindą pripažinti, kad šioje byloje kasatoriaus paduotame ir atrankos kolegijos priimtame kasaciniame skunde iš dalies neatsižvelgta į kasacinio skundo specifiką, reikalavimą nurodyti konkrečius kasacijos pagrindus bei juos patvirtinančius teisinius argumentus – dėl to dalis kasacinio skundo teiginių (dėl nukrypimo nuo kasacinio teismo praktikos) nebuvo kasacinio nagrinėjimo dalykas, nes šie teiginiai neatitiko CPK nustatytų reikalavimų dėl motyvuotų kasacijos pagrindų nurodymo.

Pastebėtina, kad kasacinis teismas gana dažnai konstatuoja, jog kasaciniame skunde iš dalies neatsižvelgta į kasacinio skundo specifiką, reikalavimą nurodyti konkrečius kasacijos pagrindus bei juos patvirtinančius teisinius argumentus ir dalies kasaciniame skunde pateiktų argumentų nevertina³². Dėl šios priežasties kasacija kaip patikros, ar buvo nukrypta nuo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos, institutas nėra toks efektyvus, koks galėtų būti. Atsižvelgiant į tai, manytina, kad konkrečių kasacinio teismo išaiškinimų pripažinimas atitinkančiais konstitucinės teismo

31 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės mėn. 27 d. nutartis civilinėje byloje *R. R. v. UAB „Altas Assistance“*, bylos Nr. 3K-3-304/2013.

32 Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje *L. R. v. R. A., S. A. ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-12-701/2015; 2016 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje *V. C. v. A. P. ir D. M.*, bylos Nr. 3K-3-27-611/2016; 2016 m. vasario mėn. 22 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Elpreka“ ir kt. v. UAB „Nordea Finance Lithuania“ ir kt.*, bylos Nr. 3K-3-108-611/2016 ir kt.

precedento doktrinos kriterijus padidintų ir pačios kasacijos kaip patikros instituto efektyvumą, nes kasatoriams būtų lengviau įvykdyti jiems pavestą pareigą – įrodyti nukrypimą nuo kasacinio teismo suformuotos teisės taikymo ir aiškinimo praktikos.

4. Tarėjų institutas ir teismo vykdomas teisingumas

Aptarus pasirinktus aktualius precedento doktrinos taikymo praktikoje niuanusus, įdomu panagrinėti, kaip precedento doktriną lems Lietuvos teismuose siekiamas įvesti visuomenės tarėjų institutas ir ar apskritai šis institutas yra suderinamas su teisinio saugumo principu. Juk teismo precedentas turi ne tik vertikalųjų poveikį, reiškiantį, kad jis yra privalomas žemesniesiems teismams, bet ir horizontalųjų, reiškiantį, kad teismo precedentas yra privalomas ir pačiam teismo precedentą suformulavusiam teismui. O visuomenės tarėjams nėra keliamas teisinio išsilavinimo reikalavimas, tad gali susidaryti nuomonė, kad, įteisinus visuomenės tarėjų institutą, bus sudaromos prielaidos nesuderinamumui ir nenuoseklumui teismų praktikoje bei teisės sistemoje atsirasti ir teismų jurisprudencija taps mažiau prognozuojama. Tokiu būdu duodama pagrindo kilti abejonėms, kad tarėjų institutas paneigia sprendimų prognozuojamumą ir įvairių teisės subjektų teisėtus lūkesčius, kurie tokiais prognozuojamais sprendimais yra sukuriami, o kartu ir patį teisinio saugumo principą.

Tarėjų institutas, kaip visuomenės dalyvavimo teisingumo vykdymo procese forma, kilo iš prisiekusiųjų teismo, siekiant išspręsti dėl šio modelio naudojimo kilusias problemas, kartu neatsisakant visuomenės atstovų įtraukimo į teisingumo vykdymą. Mišrios – tarėjų ir profesionalių teisėjų – bylas nagrinėjančios kolegijos yra labai populiarios žemyninėje Europoje. Tarėjų institutas veikia Vokietijos Federacinėje Respublikoje, Prancūzijos Respublikoje, Švedijos Respublikoje, Austrijoje, Belgijos Karalystėje, Danijos Karalystėje, Ispanijos Karalystėje, Lenkijos Respublikoje, Rusijos Federacijoje, Rumunijoje, Bulgarijos Respublikoje, Skandinavijos valstybėse ir kitur. Mišrios kolegijos egzistuoja ne tik Europoje, tačiau, pavyzdžiui: ir Kinijos Liaudies Respublikoje, Japonijoje. Taigi, nors tarėjų institutas neprasiskverbė į bendrosios teisės sistemos valstybes, tačiau žemyninėje Europoje buvo išbulintintas ir įgijo daugybę variacijų³³.

Kalbant apie aukščiau iškeltą problema, pažymėtina, kad jau pačioje visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijoje nurodoma, jog tarėjų instituto įvedimo neigiama pasekmė gali būti sprendimai, kurie galėtų būti argumentuojami subjektyviu teisingumo jausmu, emocijomis, prietarais ir stereotipais. Profesionaliams teisėjams nagrinėjant bylas kartu su tarėjais, gali būti priimami formaliosios teisės požiūriu nepagrįsti sprendimai, kai vadovaujamosi subjektyviais kriterijais. Vis

33 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. gegužės 11 d. nutarimas Nr. 465 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo“ projekto pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ (TAR. 2016, Nr. 12527).

dėlto, subjektyvus teisingumo jausmas, bent jau sprendžiant fakto ir kaltės klausimus, nėra vien tik (ar visuomet) subjektyvus: tyrimai rodo, kad paprastai jis atitinka bendrus praktikoje naudojamus teisinius konstruktus³⁴. Juk, pavyzdžiui, ir šiuolaikinė teisės samprata remiasi aiškiu teisės ir įstatymo skyrimu pripažįstant teisę fundamentalesniu dalyku negu įstatymas. Tai yra, turi būti pripažįstamas ne bet koks teisėtumas, o tik teisingumo teisėtumas. Tuo atveju, kai pagal faktines bylos aplinkybes, visuotinai pripažintus teisės principus, akivaizdu, jog sprendimas konkretaus socialinio konflikto atžvilgiu būtų formalus, bet neteisingas, būtina pirmumą teikti bendrajai teisės sampratai, nes ne viskas gali būti reglamentuota įstatymų ir tilpti į tam tikras teisės normas³⁵.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo jurisprudencija taip pat aiškina, kad konstitucinė vertybė yra ne pats sprendimo priėmimas teisme, bet būtent teismo teisingo sprendimo priėmimas; konstitucinė teisingumo samprata suponuoja ne formalų, nominalų teismo vykdomą teisingumą, bet, svarbiausia, tokius teismo sprendimus (kitus baigiamuosius teismo aktus), kurie savo turiniu nėra neteisingi³⁶. Taigi, nors tam tikri mąstymo skirtumai tarp teisėjų ir tarėjų egzistuoja, galutinis rezultatas būna labai panašus – tarėjai su profesionaliais teisėjais nesutaria tik retais atvejais. Kaip nurodoma monografijoje „Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje“, pavyzdžiui, 2002 m. Švedijoje maždaug 85 proc. visų darbo teismo sprendimų priimti vienbalsiai, o per pastarąjį dešimtmetį vienbalsiai priimtų sprendimų dalis dar labiau išaugo; 2011 m. atlikto tyrimo metu net 70 proc. apklaustų Didžiosios Britanijos profesionalių teisėjų nurodė, jog per pastaruosius metus visi jų priimti sprendimai buvo priimti vienbalsiai; dar 21 proc. nurodė, kad buvo tik vienas daugumos balsais priimtas sprendimas; Vokietijoje darbo bylose situacija panaši (apie 90 proc. sprendimų priimami vienbalsiai)³⁷. Vis dėlto, lieka neatsakytas klausimas, kokių teisinių pasekmių galima tikėtis, jei tarėjų ir teisėjų nuomonės išsiskirtų.

Svarbu tai, kad visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijoje³⁸ kaip viena iš tarėjų instituto įvedimo neigiamų pasekmių yra nurodoma grėsmė jurisprudencijos tęstinumo principui, neprognozuojami sprendimai. Nepaisant to,

34 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. gegužės 11 d. nutarimas Nr. 465 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo“ projekto pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ (TAR. 2016, Nr. 12527).

35 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2007-07-05 nutartis administracinėje byloje Nr. A17-773/2007, 2011-04-19 nutartis administracinėje byloje Nr. A143-46/2011, kt.

36 Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugsėjo 21 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2006, Nr. 102-3957; 2012 m. rugsėjo 25 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2012, Nr. 113-5737; 2012 m. gruodžio 19 d. nutarimas. Valstybės žinios, 2012, Nr. 152-7779, kt.

37 RAGAUSKAS, P.; KAVOLIŪNAITĖ-RAGAUSKIENĖ, E.; LANKAUSKAS, M.; LATVELĖ R. Tarėjų instituto perspektyvos Lietuvoje. Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2015, p. 117.

38 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. gegužės 11 d. nutarimas Nr. 465 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nutarimo „Dėl visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto teismuose koncepcijos patvirtinimo“ projekto pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ (TAR. 2016, Nr. 12527).

kad tarėjai dažniausiai sutaria su profesionaliais teisėjais ir paprastai sprendimas priimamas bendru sutarimu, neišvengiamai bus bylų, kur pozicijos išsiskirs. Savime tai nebūtų didelė problema, tačiau egzistuoja rizika, kad tarėjų balsais teismas gali nukrypti nuo suformuotos praktikos. Taigi visuomeninių teisėjų (tarėjų) instituto įteisinimas gali kelti grėsmę pačiam teisinio saugumo principui, kuris yra vienas iš esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų. Siūlomas šios potencialios problemos sprendimas – apeliacinės instancijos ir kasacinio teismo formavimas be visuomeninių tarėjų. Tai yra, siūloma nustatyti, kad tarėjai dalyvautų tik žodinio bylos nagrinėjimo procese pirmosios instancijos teismuose ir nebūtų skiriami dalyvauti nei apeliaciniame teisme, nes apeliacinės instancijos teismo užduotis yra ištaisyti pirmosios instancijos teismo padarytas klaidas, nei kasacinės instancijos teisme – kasacinės instancijos teismas vykdo išskirtines funkcijas teismų sistemoje (teisės aiškinimas, vienodos teismų praktikos formavimas ir kt.). Atsižvelgiant į tai, manytina, kad aptarta visuomenės tarėjų instituto ir vienodos teismų praktikos formavimo derinimo forma sukurtų pakankamas prielaidas tinkamai taikyti teisinio saugumo principą: užtikrinti jurisprudencijos prognozuojamumą ir tęstinumą bei nepažeisti įvairių teisės subjektų teisėtų lūkesčių, kurie tokiais prognozuojamais sprendimais yra sukuriami.

Išvados

Lietuvoje prieš 11 metų įtvirtinta precedento doktrina, palyginus, dar jaunoje teisinėje sistemoje yra ypač svarbus žingsnis, įtvirtinantis prielaidas tinkamam teisinio saugumo principo įgyvendinimui ir jo sudėtiniais elementams: visuomeninių santykių teisinio reguliavimo stabilumui, tikrumui ir numatomumui, teismų jurisprudencijos tęstinumui.

Siekiamas įvesti visuomenės tarėjų institutas nepaneigia galimybės tinkamai taikyti teisinio saugumo principą: užtikrinti jurisprudencijos prognozuojamumą ir tęstinumą bei nepažeisti įvairių teisės subjektų teisėtų lūkesčių, kurie tokiais prognozuojamais sprendimais yra sukuriami.

Šiame straipsnyje atlikta teismų praktikos analizė sukuria prielaidas daryti išvadą, kad kol kas teismo precedentas kaip vienodos teismų praktikos formavimo, o kartu ir teisinio saugumo principo užtikrinimo priemonė Lietuvoje nėra tokia efektyvi, kokia galėtų būti.

Atsižvelgiant į tiek teismams, tiek advokatams praktikoje kylančias problemas identifikuojant ir taikant teismų precedentes, manytina, kad tendencija, kai Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškiai išskiria konkrečios teisės taikymo ir aiškinimo taisyklės atitikimą precedento taikymo kriterijams, turėtų būti toliau ir plačiau plėtojama, siekiant didinti teismo precedento kaip vienodos teismų praktikos formavimo ir teisinio saugumo principo užtikrinimo priemonės efektyvumą.

PRECEDENT IN THE LEGAL SYSTEM OF LITHUANIA: 11 YEARS OF EXPERIENCE AND THE PROPOSED REFORM TO INTRODUCE LAY JUDGES

Ignas Vėgėlė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Laura Kazakevičiūtė

Advocate at Lauros Kazakevičiūtės Law firm, Lithuania

Summary. *This article examines the meaning and purpose assigned to the doctrine of precedent introduced 11 years ago in the law of Lithuania. In addition, the article examines how well the doctrine of precedent functions – in other words, whether the courts always apply the precedent properly, whether the lawyer is able to identify the precedent applicable in a case brought to court, whether the cassation instance court functions properly as an institute of revision in determining deviation from unified court practice, and how the proposed lay judges' institute may affect the functioning of the doctrine of precedent. The article proposes that precedent plays an important role in Lithuania's legal system, acting not only as a means for establishing unified court practice, but also as a measure for ensuring a general principle of national and EU law – the principle of legal certainty. The establishment of a doctrine of precedent is an important step that helps to ensure proper implementation of the principle of legal certainty and its elements: the stability of regulation of social relations, and the predictability and continuity of judicial jurisprudence. The proposed lay judges' institute for certain civil and criminal cases does not preclude the opportunity to properly implement the principle of legal certainty. However, the analysis of case law in this article leads to a conclusion that the functioning of the doctrine of precedent in Lithuania (as a measure for establishing unified court practice and ensuring the principle of legal certainty) is not as effective as it could be. It is proposed that the Supreme Court of Lithuania might strengthen its practice in highlighting the interpretation and application of certain rules as precedent, because this would enhance the efficiency of precedent.*

Keywords: *The doctrine of precedent, the principle of legal certainty, the establishment of unified court practice, the cassation instance court as an institute of revision, the lay judges' institute.*

Ignas Vėgėlė, Lietuvos advokatūros Advokatų Tarybos pirmininkas, Socialinių mokslų (teisė) daktaras, profesorius. Mokslinių tyrimų kryptys: ES materialinė teisė, komercinė teisė, advokatūros teisė.

Ignas Vėgėlė, President of the Lithuanian Bar Association, Doctor of Social Sciences (law), Professor. Research interests: EU substantive law, commercial law, Bar regulation.

Laura Kazakevičiūtė, Advokatės Lauros Kazakevičiūtės kontoros advokatė, teisės magistras. Mokslinių interesų kryptys: komercinė teisė, darbo teisė, advokatūros teisė.

Laura Kazakevičiūtė, Advocate at Lauros Kazakevičiūtės Law Firm, Master of Law. Research interests: commercial law, labour law, Bar regulation.